

STANISLAUS HAFNER

NARODNA
UMJETNOST

1979.

KNJIGA 16

Usmena i pisana
tradicija
u literaturama
Gradišćanskih
Hrvata i Koruških
Slovenaca

Danas je Austrija država na čijem području žive južnoslavenske nacionalne grupe kao etničke manjine: slovenska u Koruškoj i Hrvatska u Gradišću.¹ To pruža slavistici dragocjene istraživačke mogućnosti i obavezuje na posebne radne napore, koje mi, austrijski slavisti, rado prihvaćamo. S punim pravom mogu tvrditi da je novo oživljavanje slavenskih dijalektoloških istraživanja u Austriji zasluga bečkog kolege Josipa Hamma.² To prvenstveno pokazuju djela Gerharda Neweklowskog i Pavla Zdovca, koji u tijesnoj suradnji s jugoslavenskim lingvistima i uz njihovu potporu postižu u

¹ Bibliografija literature o etničkim manjinama u Austriji nalazi se u radu: S. Hafner i E. Prunč, *Die Literatur der nationalen Minderheiten*, u knjizi: *Die zeitgenössische Literatur Österreichs*, Zürich—München 1976, str. 689—702.

² Bibliografija znanstvenih i stručnih radova J. Hamma, »Slovo«, 25/26, Zagreb 1976, str. 7—16.

brže postaje žrtva djelomično izvanjezičnih, a djelomično unutarjezičnih procesa unifikacije i istiskivanja. To dovodi do nepopravljivih gubitaka originalnog i dragocjenog jezičnog blaga. U ovoj je situaciji za austrijsku slavistiku imperativ vremena provesti — tako reći u posljednjem trenutku — leksikalnu inventarizaciju jezika Koruških Slovenaca. Treba imati u vidu da u velikoj mjeri atipična priroda terena sa svojim sociolingvističkim opterećenjima, kao što su posebni oblici bilingvalnosti i diglosije, veoma otežava provođenje takvog projekta. Konceptija našeg naučnog projekta šira je od konceptije po kojoj su sastavljeni upitnici za **Obščij slavjanskij lingvističeskij atlas** i za **Slovenski lingvistični atlas**. Dok su oba ova atlasa pretežno dijakrono usmjerena, našim projektom želimo dati sinkroni presjek leksikalnih sistema koruškoslovenskih govora.

Nova gledišta našoj jugoslavistici u Gracu otkrila je inventarizacija literarnog života slovenskih i hrvatskih etničkih grupa u Austriji.⁹ Tu smo bili suočeni sa sasvim novom problematikom. Kad sam izabrao za temu svog predavanja usmenu i pisanu tradiciju u književnostima Koruških Slovenaca i Gradišćanskih Hrvata, napravio sam to s namjerom da dam svoj doprinos afirmaciji jednog naučnog predmeta koji je po mom mišljenju bio potcijenjan, te da ga tako istaknem kao kulturnu vrijednost sui generis i da mu u literaturi jednog naroda u smislu moderne nauke o književnosti dam mjesto koje mu pripada.

Književnost koja pripada usmenoj tradiciji, to znači narodna književnost, danas se u modernoj nauci o književnosti smatra jednim od dva oblika literarne kulture određenog naroda, pri čemu drugi oblik predstavlja književnost pisane tradicije, i to ne samo u dijakronom slijedu, kao dvije etape ili dva stadija, nego i na sinkronoj razini kao dva paralelna pravca s mogućnošću neprestanog međusobnog utjecanja u zavisnosti od intenziteta jednog ili drugog pravca.¹⁰ Konkretno rečeno, narodna književnost ne mora bezuvjetno igrati ulogu prethodnice pisane književnosti u vremenima bez pisanih spomenika. Činjenica je da u vremenima oslabljene ili zatirane pismenosti usmena književnost može ponovo preuzeti na sebe glavnu ulogu u literarnoj kulturi jednog naroda ili se bar razvijati ravnopravno s pisanom literaturom. Danas, u eri multimedijalne komunikacije, morat ćemo unatoč našoj totalnoj usmjerenosti na pisanu riječ obratiti mnogo više pažnje nepisanim literarnim vezama uopće, kao što su to činili npr. u 19. stoljeću. Očito je prodiranje modela jezične organizacije govorenog jezika i usmrcne tradicije u naš standardni jezik, kako u njemački, tako i u slovenski i hrvatski, a radio i televizija to svakodnevno pospješuju. I ovakve pojave, pored različitih drugih razloga, daju nam pravo da više no ranije posvetimo odgovarajuću pažnju usmenoj tradiciji u jezičnom i književnom životu jednog naroda. Uzmemo

⁹ Vidi br. 1, str. 671—702.

¹⁰ K. V. Čistov, *Specifika folklora v svete teorij informacij*, u zborniku *Tipologičeskie issledovanija po folkloru*, Sbornik statej pamjati Vladimira Jakovleviča Proppa, Moskva 1975, str. 26—43; G. A. Levinton, *Zamečanja k probleme "literatura i fol'klor"*, u zborniku «Σημειωτική, Trudy po znakovym sistemam», 7, Tartu 1975, str. 76—87. (= Učenyje zapiski Tartuskogo gos. universiteta, vypusk 365).

li u obzir samo posebne, u biti atipične životne uvjete književnosti Koruških Slovenaca i Gradišćanskih Hrvata, onda nam povijest slovenske literature u Koruškoj i hrvatske literature u Gradišću pruža najbolji primjer za simbiozu elemenata usmene tradicije s elementima pisane tradicije, i to u području svih književnih rodova, u sinkronom i u dijakronom pogledu.

Dopustite mi da ovdje napravim jedan kratki ekskurz na područje povijesti slovenske književnosti u Koruškoj.¹¹

Poznato je da su u vremenu između dva rata posebne socijalno-političke prilike u Koruškoj prouzrokovale slabljenje prirodne literarne komunikacije između centra i periferije. To je sprečavalo i prirodni razvoj jezičnih prilika, što znači da je bio poremećen prirodni tok procesa diferencijacije i unifikacije narodnog i književnog jezika unutar jednog prirodnog jezičnog prostora. Posljedica je bila da se na slovenskom jezičnom području Koruške razvila tipično koruska kulturnojezična izgovorna varijanta — za normalne uvjete komunikacije u naše doba zapravo anakronistička pojava. Osim toga pojavili su se fenomeni bilingvalnosti i diglosije, a zbog ojačane unutarkoruske komunikacije počeli su se izjednačavati dijalekti, koji su do tada bili jako diferencirani. Učinak ove jezične situacije na literarni život Koruških Slovenaca pokušao sam okarakterizirati posebnim zakonom razvoja, i to: da su literarni život i literarna aktivnost Koruških Slovenaca u recipročnom odnosu s opsegom bilingvalnosti, a obrnuto proporcionalni s prisutnošću diglosije, pri čemu se pretežno u diglosijskom tipu može nazreti literarna aktivnost na polju usmene književnosti. Poznajem, doduše, problematiku bilingvalnosti i diglosije i problem njihova međusobnog razlikovanja, ali ipak mislim da možemo u naše svrhe upotrebljavati, kao pomoć u orijentaciji, ova dva Fergusonova sociolingvistička termina. Grubo rečeno, o bilingvalnosti govorimo onda kad u jezičnoj zajednici u kojoj dva ili više jezika koegzistiraju u više-manje stabilnom kontaktu, govornik upotrebljava oba jezična sustava nezavisno jedan od drugoga kao dvije kompletne slike svijeta. Nasuprot tome, o diglosiji govorimo onda kada govornik u situaciji koegzistencije dvaju jezika dijeli njihove funkcije ili, kratko rečeno, kad upotrebljava komplementarno ova dva jezična sistema. Kod slovenskog jezika u Koruškoj u današnjoj situaciji nailazimo pretežno na sociolingvistički miješani tip: diglosija plus bilingvalnost. Ova sama po sebi atipična situacija prirodne i kulturnojezične komunikacije utjecala je, kao što je razumljivo, i kao što sam već ukratko napomenuo, također i na književni život. Sužavanje mogućnosti tehničke literarne komunikacije, to znači literarne komunikacije pomoću fiksiranih tekstova, smanjivanje koje je išlo ruku pod ruku s izolacijom Koruške od centara slovenske literarne produkcije, prouzrokovalo je da se poslije 1918. godine smanjila i sposobnost ljudi da pišu i čitaju slovenski. To je opet, po zakonima funkcioniranja međusobne zavisnosti i zamjenjivanja između pisane i usmene književnosti, u Koruškoj dovelo do jačanja udjela usmene literature te do prevlasti komunikacijskih mehanizama

¹¹ Uporedi S. Hafner, *Schriftliche und mündliche Tradition in der Literatur der Kärntner Slowenen*, »Letno proročilo Zvezne gimnazije za Slovence v Celovcu, 20, Celovec 1976/77, str. 84—95.

Usmena i pisana tradicija u literaturama Gradišćanskih Hrvata i Koruških Slovenaca

direktne kontaktne situacije. Mi, zastupnici starije generacije, bili smo sami svjedoci ovog literarnog procesa u vremenu između dva rata, stanja koje u Koruškoj djelomično još postoji, a koje je kod Gradišćanskih Hrvata i danas opća pojava. Tome treba dodati i literarno-sociološke faktore: emigriranje koruške slovenske inteligencije poslije prvog svjetskog rata promijenilo je u Koruškoj socijalnu strukturu slovenske publike. Literatura je bila opet rigoroznije socijalno determinirana. Uporedo s tim osiromašio je i profil književnih vrsta slovenske literarne produkcije. Suzila se pisana literatura, ili bolje rečeno, udio tiskane literature na taj se način suzio na minimum.

Ovakve prilike sa svoje su strane opet ojačale usmenu književnost i prouzrokovale su da je usmeno tradirana literatura ili samo rukopisna literatura sa svojim labilnim jezičnim normama, odnosno otvorenim granicama prema dijalektima, dobila na vrijednosti, regenerirala se i postala nosiocem literarne aktivnosti slovenskog stanovništva u Koruškoj. Budući da je, kao što sam već rekao, osiromašio profil literarnih vrsta tiskane književnosti — tipično za ovu situaciju je prevladavanje književne vrste takozvanih »večernica« — bilo je lakše povezivati pisanu s usmenom literaturom, po svojoj prirodi siromašnijom književnim vrstama.¹² Izbrisane su bile jezične barijere jer je normiranost književnog jezika postala sve labavija. Sve to je u Koruškoj prouzrokovalo ono tijesno saživljavanje pisane i usmene književnosti, čije se djelovanje u slovenskoj literaturi u Koruškoj djelomično osjeća još i danas. Kao same od sebe, s vremena na vrijeme su skoro atavistički u pučkim igrokazima, u pjesmi i narodnoj pripovijetki počele opet djelovati sve one sile koje su karakteristične za literarne kontakte bez pisane književnosti. U jednakoj mjeri smanjilo se i djelovanje mehanizama indirektnih, to znači tehničkih literarnokomunikacijskih kontakata.

Kao što sigurno znate, danas postoje u Evropi samo vrlo rijetka područja gdje se još može sresti živa usmena književnost u svom čistom obliku. U Evropi su narodnom usmenom predanju uglavnom odbrojeni dani. U većini slučajeva, tako i na slovenskom području u Koruškoj i hrvatskom u Gradišću, susrećemo danas samo mješovite oblike pisane i usmene književnosti u različitim stupnjevima intenziteta. Tako je npr. za literarni život Koruških Slovenaca u vremenu između dva rata, kao što sam već gore napomenuo, bilo karakteristično da su se pučki igrokazi i narodna usmena pripovijetka opet približili narodnoj usmenoj predaji i tako postali glavnim nosiocem književnosti. Obje navedene vrste nudile su bogate mogućnosti razvoja i procvata za umjetnost improvizacije, vođenu iz direktne kontaktne situacije, pri čemu su u igri strukturnih elemenata morale ostati konstantne samo funkcije, dok su se konkretne realizacije, aktualizacije, to znači teme, mogle mijenjati. Tipični za novo oživljavanje usmene književne tradicije su npr. ka-

¹² Tipični primjeri ovakve poetske tehnike su: K. Srienec, *Pastir Ciril*, Celovec 1956; tekstovi se nalaze i u: *Ta hiša je moja pa vendar moja ni*, izd. Matjaž Kmecl, Ljubljana 1976; pregled literature Koruških Slovenaca: P. Zabltnik, *Die Literatur der Kärntner Slovenen seit 1945*, »Die Brücke«, 1, 2, Klagenfurt 1975/76, str. 63-83, i predavanja u zborniku *Koruški kulturni dnevni*, Maribor 1973.

talozi varijanata **Miklove Zale** ili **Divljeg lovca**. Bogato vrelo za studij još živih obilježja narodne usmene predaje jest tehnika pripovijedanja slovenskih narodnih pripovjedača s Mirkom Kumrom i Francom Isopom na čelu. Oni znaju, ako imaju pravu publiku pred sobom i kad su za to raspoloženi, majstorski žonglirati konstantama i varijantama usmene literarne produkcije. Samo ih ne smijemo ometati pisanom fiksacijom. I sinkretizam narodne pjesme u slovenskim je područjima Koruške bar u nekim utočištima još prisutan i ponekad, kao u planinskom selu Sele, zadivljuje svojim neiskvarenim oblikom.

Moderno, sistematsko i biti adekvatno proučavanje materijala usmene književnosti, koja se, kao što je već rečeno, pojavljuje pretežno u mješovitim oblicima, danas je unatoč tehničkim sredstvima rad koji je često teži od filološkog rada na tekstovima pismom fiksirane literature. Poteškoće počinju već sa snimcima. Nijedan, premda dobar snimak, ne može se označiti kao idealan, i uvijek se moramo zadovoljiti onim informacijama koje možemo dobiti. Jer realna situacija u kojoj se prezentira narodna predaja jedini je milje u kojem ona može egzistirati. To znači da bi morao biti prisutan pjevač i njegova publika, akcije i reakcije slušalaca, upotrijebljeni jezik i njegove konotacije, u prvom redu cjelokupna kulturna situacija neke grupe, prije nego što je moguća analiza dane folklorne instance.¹³ Prisutnost višedimenzionalne atmosfere mora, dakle, biti osigurana i kod radnog stola. Nažalost, takvu totalnu atmosferu ne može nam nikakav aparat u potpunosti ni zabilježiti ni prenijeti. U vezi s time treba spomenuti kao uzor radove Milka Matičetova u Reziji i u Koruškoj. Ova komplicirana situacija u vezi s gradom naučnog područja koje se bavi tipično sinkretističkom pojavom kao što je narodna književnost ponekad je dovela do toga da su se istraživanja uglavnom ograničavala samo na lakše pristupačne, konstantnije i strukturirane elemente i da se operiralo samo njima. Kao književno umjetničko djelo i narodna književnost je u mediju jezika objektivirana slika svijeta kao svaka druga literatura. Ova činjenica suviše često dovodi do toga da se narodna književnost tretira po istom kalupu kao pisano tradirana literatura, drugim riječima, da se zabilježena narodna književnost literarnonaučno, teorijski i metodološki, tretira i vrednuje kao i pisana književnost. Samo kratak pogled u naše povijesti književnosti uvjerit će vas kako je opravdana moja tvrdnja. Sigurno je, nitko u to ne sumnja, da između narodne književnosti i pisane literature postoje mnoge zajedničke osobine, prije svega na području geneze, a manje su na tipološkom i funkcionalnom planu.

Još kompliciraniji istraživački teren predstavlja literarni život Gradišćanskih Hrvata. To počinje već kod jezične baze. Ovaj hrvatski jezični otok od samog početka nije bio homogen, nego je već i u staroj domovini bio jako dijalektalno izdiferenciran (čakavski, miješano čakavsko-kajkavski, kajkavski i štokavski), te je ova diferencijacija ostala sačuvana i u središnjem pod-

¹³ Elli Köngäs Maranda i Pierre Maranda, *Strukturelle Modelle der Folklore*, u knjizi *Literaturwissenschaft und Linguistik*, izd. Jens Ihwe, 2, Frankfurt a. Main 1973, str. 127–214. (— Fischer Athenäum, br. 2016).

ručju Gradišća: pretežno čakavski i čakavsko-kajkavski, na jugu štokavski. Slavist i lingvist Josip Hamm vidi korijene za tako kompliciranu jezičnu situaciju u ovim činjenicama: »1. da jezik Gradišćanskih Hrvata nije u neposrednoj geografskoj povezanosti s matičnom zemljom, 2. da u novoj domovini — u mađarsko-austrijskom graničnom području — ne predstavlja neprekinutu cjelinu, 3. da je i jezično (dijalektološki) nejedinstven i 4. da je kako u genetskom (dijakronom) tako i u sinkronom dijalektalnom smislu heterogen, što drugim riječima znači da je različite regije matične zemlje — od sjeverozapadne Bosne, Like, Istre do Ozlja i Međimurja — potrebno uzeti u obzir kao potencijalna područja iseljavanja (a time i dijalektalne povezanosti).

Kako su osnivači tradicije današnjeg književnog jezika porijeklom pretežno iz srednjeg i sjevernog područja naseljavanja, sačuvala se u nastojanju za unifikacijom i u pisanoj upotrebi u toku intelektualizacije i funkcionalnog raslojavanja literature čakavska dijalektalna baza, u koju danas ulazi sve više štokavskih elemenata. Pisana književna varijanta, takozvani gradišćansko-hrvatski jezik, koji se danas nalazi usred procesa izgrađivanja i normiranja, pokazuje tendencije da i dalje zadrži tradicionalnu čakavsku dijalektalnu bazu, ali da istovremeno prilagodi sistem jezika općehrvatskom književnom jeziku. U posljednje vrijeme priprema se izdanje trojezičnog, gradišćansko-hrvatskog, hrvatskog i njemačkog rječnika. Istovremeno se priprema i gradišćansko-hrvatska elementarna gramatika, čije je cilj kodifikacija gradišćansko-hrvatskog književnog jezika.

Kod Gradišćanskih se Hrvata radi o jezičnoj zajednici čija socijalna strukturalna diferencijacija nikad nije bila u potpunosti oblikovana i koja je i danas djelomično nepotpuna. Sa sociolingvističkog stajališta prevladava ovdje tip diglosije, i to pretežno hrvatsko-njemačke. Markantno dijalektološki raslojen, hrvatski narodni jezik u većem dijelu diglosijskih zajednica predstavlja takozvanu »low variety«, te je osim toga, u zavisnosti od socijalnog i historijskog razvoja, sad u većoj sad u manjoj mjeri integrirao u svoj sustav elemente njemačkog i mađarskog jezika.

S funkcionalnog stajališta u gradišćansko-hrvatskom književnom jeziku prestižna, separirajuća funkcija i svijest o normi nikad nisu bile u potpunosti razvijene, što je, razumljivo, ograničavalo njegovo značenje kao nadregionalnog jezika književnosti. U toliko je slabija bila i njegova nacionalna integracijska snaga. Dok su s jedne strane etnički homogena sela dugo vremena nudila ugodnije uvjete za održavanje usmene književnosti, s druge je strane odsutnost komunikacije s matičnom zemljom i između pojedinačnih jezičnih otoka bila zaista velika zapreka za razvoj vlastite literarne tradicije.

Život seljačke seoske zajednice s njezinom stabilnom socijalnom strukturom i socijalnom kontrolom tvorio je temelj za kulturnu djelatnost Gradišćanskih Hrvata. Svećenici i učitelji, koji su u ovu zajednicu bili u potpunosti integrirani, sve do 20. stoljeća oblikovali su sisteme vrijednosti te kulturno tipološku i u materinskom jeziku ostvarenu sliku svijeta.

Iz ove simbioze usmene i pisane literature, stalno prisutne u seoskoj zajednici, koju su neprestano usmjeravali literarni modeli seoskih svećenika i učitelja, ponikao je na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće klasik gradišćansko-hrvatske književnosti — Mate Meršić-Miloradić (1850—1928), koji je postao simboličnim likom nacionalne samospoznaje. Iz širokih okvira svjetske kulture, kojom se oduševljavao u mladim godinama, vratio se u nepokvareni svijet svog hrvatskog sela. S jedne je strane pisao latinska, njemačka i mađarska naučna djela, a s druge — u potpunosti svladavajući ovakav multilingvizam — klasičnu liriku Gradišćanskih Hrvata.¹⁴ Po svom sadržaju njegove pjesme nude zaokružen model svijeta hrvatske narodne kulture. Vjeran svoje načelu: »Naš jezik je star već vjekove, on je skrinja puna mudrosti«,¹⁵ uspio je, kao najbolji poznavalac narodnog jezika, da na njegovim temeljima u zakašnjoj realizaciji evropskog romantičnog književnog programa ostvari po svojim vlastitim zakonima potpuno oblikovan književni jezik. Tim činom osnovao je modernu literarnu kulturu svoje etničke zajednice. Književno djelo Mate Meršić-Miloradića za današnju literarnonaučnu istraživačku djelatnost predstavlja nadasve kompleksan fenomen, jer ga nije moguće uvrstiti u uobičajene jednodimenzionalne predstave o genezi i evoluciji nacionalne literature. Miloradić je umro 1928. Njegovo djelo moramo vrednovati izvan okvira odgovarajuće periodizacije hrvatske nacionalne književnosti, pa i izvan okvira regionalne književnosti, ako se kao regionalni okvir uzima gradišćansko-njemačka, odnosno austrijska literatura. Miloradićevi tekstovi, naime, združuju literarne tekovine koji sežu od romantike do realizma. Na planu literarne realizacije oblika ovi tekstovi sadrže postupke koji odgovaraju postupcima od romantike do moderne, uključujući i ekspresionizam. U pogledu jezika predstavlja Miloradić poseban primjer, koji je moguće razumjeti tek onda ako se uzmu u obzir atipične prilike u razvoju literarnog jezika Gradišćanskih Hrvata. U dijalektološkom pogledu ovaj je jezik nadregionalna koine na čakavskoikavskoj bazi, koja pokazuje brojne morfološke i leksikalne elemente štokavštine.¹⁶ Miloradićev jezik ima u biti dva izvora: tradirani crkveni jezik Gradišćanskih Hrvata, koji se formirao u prvom redu kao koine propovijedi. Taj crkveni jezik Hrvata u dijazoni u toku povijesti primao je različite utjecaje, u vremenu protestantizma čak i slovenske, u vremenu protureformacije kajkavske.¹⁷ Drugi izvor Miloradićeva jezika predstavlja koine hrvatskog folklora u Gradišću, jezični sustav koji se oblikovao u procesima pročišćavanja jezika pomoću usmene književnosti.¹⁸ Oba navedena jezična oblika literarno su organizirana po principima direktne komunikacije i usmene narodne predaje. To olakšava spajanje obaju jezičnih oblika u jednu

¹⁴ N. Benesics, *Mate Meršić-Miloradić, 1850—1928*, disertacija, Wien 1963.

¹⁵ M. Miloradić, *Zbrane jačke skimi je va ljubavi zabavljaj i pokaral svoju braću Hrvate M. M.*, Neusalj pri jezeru 1933, str. 81.

¹⁶ J. Hamm, *Stellung und Bedeutung des Burgenländisch-Kroatischen innerhalb der slawischen Sprachenfamilie*, u *Symposion Croaticum*, Beč 1974, str. 45—52.

¹⁷ L. Hadrovics, *Schrifttum und Sprache der burgenländischen Kroaten im 18. und 19. Jahrhundert*, Wien 1974, str. 15—45.

¹⁸ J. Sucić, *Dijalekti i književnost Gradišćanskih Hrvata*, u: *Gradišćanski Hrvati*, Zagreb 1973, str. 91—95.

literarnu koine. To sjedinjavanje u jedan cjelovit literarni i pjesnički sustav proveo je Mate Meršić-Miloradić.

Na taj je način nastalo životno književno djelo jednog individualnog pjesnika, koje je moralo dosljedno povezivati dva principa organizacije literarnog djela: tehniku obrazaca narodne književnosti, koja je organizirana po principima »langue« i koja egzistira samo kao splet pravila i tradicija po kojima se dotični tekst realizira u aktu konkretnog izvođenja, a u okviru određenih mogućnosti varijacija. Tako su Miloradićeve pjesme ili bar dijelovi pjesama često samo pismom fiksirani, po modelima usmene književnosti ostvareni tekstovi. Drugi princip je princip slobodnije upotrebe jezičnih i literarnih sredstava i postupaka radi postizanja individualnog izraza. Ovu metodu možemo pretežno naći u području refleksivne, misaono uzvišene i religiozne poezije. Upozoravam samo na legendu **Sin zgubljen i najden. Evanđjelska prilika razložena pravo po hrvatsku.**¹⁹

Bilo bi nepravедno i književnonaučno pogrešno ako bismo Miloradićeve djela vrednovali samo po mjerilima poetike pisanih tekstova i ako bismo prešutjeli odlike koje proizlaze iz usmene tradicije.

Čitajući književnosti više-manje izoliranih etničkih grupa, često sam primjećivao — i Koruški Slovenci daju za to poučne primjere — da se pjesnici takvih etničkih grupa, koje su u razvoju svoje pisane kulture bile ometane, često u velikoj mjeri pridržavaju poetskih normi i postupaka usmene književnosti i da zbog toga njihovo pjesništvo predstavlja neobično zanimljivu sintezu obadva tipova organizacije literarnog djela. Ovu sintezu možemo u jednom od najljepših oblika ustanoviti i kod Miloradića. Ako čitamo pjesme ovog klasičnog pjesnika Gradišćanskih Hrvata, odmah ćemo primijetiti da po svom obliku pokazuju strukturu matrice, a po sadržaju splet socijalno-povijesno uvjetovanih simbola.

Struktura djela pokazuje u obrascima oblikovanu dikciju, baš onu radost već oblikovanim koja je tipična za narodnog stvaraoca. Miloradić voli rimu, refren, linearnu poetiku i sintagmatski izgrađen ritam. U Miloradićevoj lirici možemo utvrditi da ključ za semantičke sustave pojedinih pjesama često moramo tražiti izvan njihove tekstovne realizacije.²⁰ One tvore, da tako kažemo, »siglu« slike svijeta koju oblikuju jezik folklor a tradirani misaoni svijet crkve. To dovodi do tehnike upotrebljavanja semantičkih težišta, koja svoj smisao dobivaju iz svoje pozicije unutar nazora o svijetu, a ne samo unutar konkretno realiziranog teksta. Pored ove težnje da iz tradiranih oblika ostvaruje novo uvijek je prisutna i težnja da se oblikuje individualni svijet pjesnika.

(S njemačkog, po rukopisu, prevela B. KITIČIĆ-PRUNČ)

¹⁹ M. Miloradić, *Zibrane Jačke*, Neusalj pri jezeru 1933, str. 38—45.

²⁰ Kao primjeri pjesme: *Tili-tili, bum-bum!*; *Milim, malim gostom*; *Mir* 1918. i druge, *ibidem*, str. 117, 118, 120, 121.